

Hytta, bygda og byen: Forhandling om tilhørighet i krisetid

The cabin, the village and the city: Negotiating belonging in times of crisis

Tom Bratrud

Postdoktor, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Tom Bratrud er postdoktor i prosjektet *Private Lives: Embedding Sociality at «Digital Kitchen-tables»* ved Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo. Han har en Ph.D fra samme institusjon fra 2018 og var førsteamanuensis ved Universitetet i Sørøst-Norge fra 2019–2021 før han kom tilbake til UiO. Bratrud har forsket i Vanuatu i Stillehavet siden 2010 med utgivelser i *Journal of the Royal Anthropological Institute*, *Ethnos* og boka *Fire on the Island: Fear, Hope and a Christian Revival in Vanuatu* (Berghahn, 2020). Han har nå begynt å arbeide med hverdagsliv i distrikts-Norge.

Tom.bratrud@sai.uio.no

Marianne E. Lien

Professor, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Marianne Elisabeth Lien er professor ved Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Oslo, der hun leder prosjektet *Materialiseringer av Slektskap; Livssykluser ved norske hytter*, sammen med Simone Abram (NFR, Frihumsam). Hun er også leder for prosjektet *Private Lives: Embedding Sociality at «Digital Kitchen-tables»* (NFR, Samkul). Lien er opp-tatt av nordisk etnografi og har blant annet forsket på mat, forbruk, domestisering, natur, og materialitet. Hun har blant annet utgitt *Becoming Salmon; Aquaculture and the Domestication of a Fish* (University California Press, 2015), og *Hytta; fire vegger rundt en drøm* (Kagge forlag, 2019).

m.e.lien@sai.uio.no

Sammendrag

I denne artikkelen bruker vi «koronaåret» 2020 og hytteforbudet som empirisk inntak for å forstå mer generelle trekk ved norske forståelser av sted, tilhørighet og sosiale skillelinjer. Vi tar utgangspunkt i den økende bruken av hjemme-kontor på hytta i forbindelse med korona-pandemien og spør hvorvidt fristilling i forhold til lokalitet kan skape nye sosiale forskjeller – og hvordan disse forholder seg til mer klassiske konflikter knyttet til klasse, stedstilhørighet og by og land. Artikkelen er basert på to ulike feltarbeid i norske hyttedistrikt.

Nøkkelord

Hytter, tilhørighet, korona, distrikts-Norge, autonomi

Abstract

In this article, we use the Norwegian government's prohibition against travelling to one's holiday homes or cabins (*hytte*) due to the Covid-19 pandemic as the ethnographic entry point to understand patterns of place, belonging and social differentiation in Norway. We focus on the increased use of holiday homes as «home offices» (remote work sites) during the Covid-19 pandemic and ask whether increased opportunities for disembedding work from designated localities can create new social boundaries. Furthermore, we ask how these relate to conflicts related to class, belonging, and the urban-rural divide. The article is based on two different ethnographic fieldworks in Norwegian *hytte* districts.

Keywords

Second homes, belonging, Covid-19, rural Norway, autonomy

Torsdag 12.mars 2020 ble en merkedag i norsk historie. Regjeringen iverksatte det statsminister Erna Solberg omtalte som de sterkeste og mest inngripende tiltakene i Norge i fredstid. Bakgrunnen var at korona-viruset, som allerede hadde rammet Italia, var i ferd med å spre seg i Norge. De massive begrensningene i folks liv var de første i det som skulle bli en serie med smittevernstiltak det neste året og langt inn i 2021. Barnehager, skoler, høyskoler og universiteter ble delvis stengt. Butikker, restauranter, treningssentre og konsertscener likeså. Alle som kunne det skulle ha hjemmekontor, mange arbeidstagere ble permittert, og økonomien ble hardt rammet. Vi lærte et nytt ord: «lockdown».

Det første mange nordmenn gjorde var å pakke bilen og reise på hytta. Fredag 13. mars var det betydelig utfart fra de store byene, men hytteturen ble kortvarig. Allerede søndag 15. mars anmodet regjeringen hyttefolk om å reise hjem frivillig (Helse og omsorgsdepartementet, 2020). Etter rapporter fra kommunene om at en del hyttefolk ikke hadde fulgt anmodningen, innførte regjeringen fra torsdag 19.mars forbud mot å overnatte på fritids- eiendom utenfor egen kommune. «Hytteforbudet» var et faktum: All utfart til fritidsbolig utenfor egen kommune ble forbudt. Begrunnelsen var at helsetilbudet i hyttekommuner ikke var dimensjonert for å ta imot koronasyke hyttefolk. Overtredelse ville føre til bot på 15.000 kr eller fengsel i 10 dager.

Hytteforbudet førte til sterke reaksjoner. Vi kunne lese hissige innlegg fra hytteeiere i aviser og på sosiale medier. Noen trakk fram at hyttekommunene ikke måtte glemme hvor økonomisk avhengige de var av hyttefolket. Andre mente de ble frarøvet det eneste stedet der de kunne slippe unna smitterisiko og forebygge sykdom med et potensielt alvorlig forløp. Norsk hyttelag, en interesseorganisasjon for hytteeiere, gikk ut i mediene og krevde endring av hytteforbudet innen påsken (Ording, 2020). Likevel hadde hytteeierne lite de skulle ha sagt. Hytteforbudet innenlands¹ varte i over en måned, til 21.april. Dermed røyk også hyttepåsken for de aller fleste. Samtidig roet debatten seg. Den kortvarige debatten kan i dag fortone seg som en storm i et vannglass. Samtidig avdekket den mer latente konfliktlinjer og forståelser av tilhørighet som det er verdt å se nærmere på. Dette kommer ikke minst til uttrykk når vi følger både debatten og folks praksis videre gjennom det første «koronaåret» – fra mars 2020 til mars 2021.

I denne artikkelen bruker vi koronaåret som et empirisk inntak for å undersøke mer generelle trekk ved norske forståelser av hjem, sted og tilhørighet, samt hvordan dette utfordres gjennom koronarelatert mobilitet som hjemmekontor og økt hyttebruk. Vi spør blant annet hvorvidt fristilling i forhold til lokalitet for de som har hjemmekontor kan skape nye sosiale skillelinjer, og hvordan disse forholder seg til mer klassiske konflikter knyttet til klasse, stedstilhørighet og by og land.

Forfatterne av denne artikkelen nærmer seg temaet fra ulike ståsted. Marianne E. Lien har sammen med Simon Abram og Anita Nordeide studert hytter i prosjektet *Materialiseringer av slektskap; Livssykluser på norske hytter*², med feltarbeid i 2017 og 2018. Hun har i den forbindelse fulgt debatten om hytteforbudet tett. Tom Bratrud startet i 2020 feltarbeid om forholdet mellom lokalsamfunn og hytteinnbyggere i en populær hytteregion han kaller Fjelldal – der han selv vokste opp og fremdeles har familie og nettverk. Gjennom å ha til-

1. Det finnes i underkant av en halv million hytter i Norge, 440.443 ifølge SSBs statistikk over hytter og fritidsboliger (SSB, 2021a), altså ca en hytte for hver tiende innbygger i Norge. Hytter brukes imidlertid som regel av flere enn sin eier, og vi anslår at i underkant av halvparten av Norges befolkning har tilgang til minst en hytte (Lien og Abram, 2019). For de om lag 12.500 nordmenn med hytter i Sverige (Statistiska centralbyrån, 2020) kom begrensningene i form av stenging av grenser, som fulgte av økende forskjeller i smitteutbredelse mellom Norge og Sverige. I denne artikkelen tar vi først og fremst for oss hytter i Norge.
2. *Materialiseringer av slektskap* er et tre-årig forskningsprosjekt finansiert av Norges forskningsråd sitt FRIHUM-SAM-program, som avsluttes i 2021 (se også Lien og Abram, 2018, 2019).

bragt mesteparten av koronavirusets første år i Fjelldal, har han fulgt aktualiseringen av hyttas plass i pandemien på nært hold.³

Vi starter med en kort innledning, der vi tar for oss hyttas historiske betydning i krisetider og dens signifikans for nasjonal beredskap. Deretter går vi nærmere inn på debatten om hytteforbudet slik den utspilte seg i Fjelldal, og undersøker hvilke fiendebilder som ble artikulert og hvilke stereotypier som kom til uttrykk. I tredje del tar vi for oss sentrale forutsetninger for endringene vi nå ser i bruk av hytta, med særlig fokus på de som har flyttet livet sitt til hyttekommunen på en mer eller mindre permanent basis. Til slutt diskuterer vi hva disse funnene kan fortelle om former for tilhørighet til et hjem, sammenhengen mellom kulturelle forståelser av forholdet mellom eierskap og tilhørighet, og hvordan tilhørighet begrunnes i både resiprositet og slektskap med henvisning til fortid, nåtid og fremtid.

Hyttas betydning i krisetid: Et historisk tilbakeblikk

Da Erna Solberg beskrev smitteverntiltakene i mars 2020 som de mest inngripende i fredstid mobiliserte hun en historisk tidshorison. Slik begrunnet hun implisitt omfanget og styrken i de grepene som ble gjort. Et historisk tilbakeblikk kan gjøre det lettere å forstå både den umiddelbare utfarten som fulgte fra storbyer som Oslo og reaksjonene på hytteforbudet som kom en uke etter smitteverntiltakene ble iverksatt.

Da en enda større krise rammet Norge, i aprildagene 1940, forlot mange av Oslos innbyggere byen i en fart. De fryktet at bomber skulle ramme Oslo, og de som hadde mulig-

Figur 1 Trondheimsveien på Sinsen i Oslo 10.april 1940. Folk flykter fra byen til fots, på sykler, i drosjer og på lastebiler. Foto: Sigurd Jakobsen/Oslo byarkiv.

3. Toms feltarbeid fortsetter i 2021 som del av prosjektet *Privatlivets grenser*, ledet av Marianne E. Lien. *Privatlivets grenser* er et treårig forskningsprosjekt finansiert av Norges forskningsråds SamKul-program. Prosjektet avsluttes i 2024.

heten prøvde å komme seg vekk. Bilder fra Oslo byarkiv tatt 10. april 1940 viser lange køer på Østbanen, lastebiler med overfylte lasteplan og flokker av folk med koffert eller ryggsekk langs veiene. I en historisk artikkel i Dagsavisen 80 år senere (Bergkvist, 2020) beskrives hvordan Oslo Sporveier brukte begge sporene til å frakte folk ut av bykjernen. Målet var Oslomarka eller venner og kjente i nabokommunene, men også hytter, gårder og andre steder der det var mulig å oppholde seg. Folk som har arvet eldre hytter kan fortelle anekdoter fra denne tiden, om hvordan slekt og familie samlet seg på hyttene og hvordan hytta etter hvert også ble et viktig tilfluktsted for motstandsaktiviteter.

Hyttas betydning som beredskap går imidlertid enda lenger tilbake. At byene er episen-ter i enhver smittsom epidemi, er ikke noe nytt. Da Marianne Lien ble intervjuet i forbindelse med hytteforbudet, fikk hun en melding fra en lege som fortalte om sin oldemor, født i 1873. Allerede i 1910 hadde oldemoren inngått leiekontrakt med Norges Statsbaner (NSB). Hun leide en arbeidsbrakke langs Bergensbanen (Haugastøl) hvor de bodde «ved sykdom i byen». I 1911 kjøpte hun to hytter på Ustaoset: «En til eventuelle syke, og en til de friske som skulle stelle de syke». Hyttene kom til nytte, spesielt da spanskesyken herjet. Det hører med til historien at alle barna vokste opp, og at de også benyttet hyttene under utbrudd av spanskesyken.

De færreste i Oslo hadde slik avansert beredskap, men anekdoten forteller likevel om en kobling mellom hytter og beredskap som senere er blitt fortrenget og delvis glemt. Med hytteforbudet og høy smitte i Oslo våren 2020 ble imidlertid koblingen aktualisert på ny. I aviser og gjennom samtaler med venner og nabolag dukket det opp historier om folk som befant seg i det helsemyndighetene definerte som risikogruppe i forhold til covid-19. Disse fikk beskjed om å isolere seg, men de som var del av et større hushold, og som kanskje hadde skolebarn boende hjemme, var i liten grad i stand til å iverksette nødvendig beskyttelse i hjemmet. For dem framsto hytta som et særlig godt beredskapsalternativ, og hytteforbudet opplevdes for noen som en urimelig hindring og de facto smitterisiko.⁴ Det var også konklusjonen til legen, som mente at hytta var et utmerket sted å søke tilflukt om smittsomme sykdommer som korona truet: Kunne man oppholde seg på hytta, ville det minske risikoen for at man ble intensivpasient. Legen refererte spesielt til immunsupprimerte pasienter⁵ som våren 2020 ikke hadde noe tilbud om adekvat beskyttelse, og som med hytteforbudet ble fratatt den tryggheten de trodde de hadde.

Dette bakteppet antyder at folks reaksjon på hytteforbudet handlet om mer enn at hyttepåskeferien gikk fløyten. Det handlet også om et grunnleggende beskyttelsesbehov, som kan kobles til idealer om autonomi: Å være på hytta (eller setra eller stølen eller naustet) var for mange en måte å vende tilbake til et liv der man *klarer seg selv*. Et liv der man kanskje er selvforsynt med solcellestrom og ved. Hytta er for mange et sted der man kan høste av naturen og kanskje fantasere om at dersom krisen rammer, «så greier vi oss her». Noen har også beredskapslager av mat på hytta, og et opplegg for en mer uavhengig hverdag enn den vi lever i til daglig (Lien og Abram 2019).

Det å klare seg selv, være autonom og uavhengig av andre, er en sterk kulturell verdi i Norge (Gullestad, 1989). Samtidig støtter de fleste politiske partier opp under en sterk velferdsstat, der vi alle indirekte er avhengig av hverandre, med staten som garantist (Vike, 2018). Arbeidsledighetstrygd, helsetjenester og sykepenger er rettigheter de fleste tar for gitt. Denne spenningen mellom å klare seg selv og å være avhengig av andre, eller mellom

4. De som er i en såkalt risikogruppe er imidlertid sjelden del av noen slik gruppe i sosial forstand. De er mødre, fedre, kjærester og ektefeller, og de bor vanligvis sammen med folk som ikke har den samme risikoen. Det er ikke lett å håndheve profesjonelt smittevern i sitt eget kjøkken, og spesielt ikke med barn i familien

5. Immunsuppresjon viser til en demping av immunreaksjoner eller immunsystemets funksjon.

autonomi og avhengighet, er en kulturell motsetning vi som regel lever godt med fordi de to verdiene sjelden utfordrer hverandre. Våren 2020, da Norge ble nedstengt og hytteforbudet ble innført, kom disse to verdiene imidlertid i et motsetningsforhold: Folk kan drømme om et ensomt liv på hytta, men de er i bunn og grunn avhengig av at helsetjenester og andre kommunale tjenester fungerer.

Hyttene anno 2020 er ganske forskjellige fra de som møtte motstandsfolk under andre verdenskrig. Da hyttebyggingen tok av for alvor i etterkrigstiden, var hytter stort sett uten innlagt vann og strøm. Dette er imidlertid kraftig endret. På 1990-tallet begynte mobiltelefonen å erstatte fasttelefon, samtidig med at mobilnettet gjorde folk tilgjengelige på telefon, også fra hytta. Samtidig er hyttearealet økt, både det arealet som hytter beslaglegger i fjellheimen og langs kystene, og hyttenes størrelse i form av brutto boareal. Ifølge SSB økte gjennomsnittlig hyttestørrelse fra 62,5 m² i 1983 til 89,6 m² i 2020 (Statistisk sentralbyrå, 2021a). I tillegg til dette har svært mange hytter i veletablerte hytteområder fått tilgang til bredbånd eller høyhastighets mobilnett. Alle disse endringene gjør samlet at hytta kan være et fullgodt alternativ til en leilighet i byen og blir mer enn et feriested.

Koronakrise og hytteforbud

Komfortable fasiliteter på hytta, blandet med ønsket om å komme seg vekk fra smittetunge områder i Oslo, gjorde at mange hytteeiere i Fjelldal dro nettopp dit da nedstengingen var et faktum. Argumentene var de samme som da krigen brøt ut i 1940: Det gjaldt å komme seg vekk fra byen – og hytta ble et trygt sted å rømme til. Torstein, en hytteeier i 50-årene fra Oslo, var en av mange som umiddelbart dro til Fjelldal da Norge stengte ned i mars. Han oppholdt seg på hytta store deler av 2020 og videre inn i 2021. Til daglig jobber han med salg og instruksjon i en teknologibedrift. Mye av dette arbeidet kunne han gjøre gjennom nettbaserte kommunikasjonsplattformer, som Teams, takket være bredbåndstilgang gjennom mobilnettet. Tom kom i kontakt med Torstein gjennom felles kjente i hyttemiljøet og de to hadde en telefonsamtale i februar 2021 under en av flere nedstengninger i Oslo-området.⁶ Etter ni måneder med hovedbase på hytta forklarte Torstein essensen av hvorfor han hadde vært der så mye under pandemien:

Jeg føler meg jo mye tryggere på hytta. Ta det for hva det er, men når pandemien kom for et år siden var jo min første tanke å komme meg til fjells. Litt som med svartedauen, ikke sant. Noen rømte til bygdene for å flytte seg til fjells. Det var min første tanke også. Jeg reiste opp og reiste vel ikke hjem for man ble truet med bøter. Så reiste jeg opp igjen da forbudet ble opphevet etter påsken. Min første tanke var da, og er nå også, å være mest mulig på fjellet. Jeg føler meg tryggere på hytta enn jeg gjør i byen. Først og fremst fordi det ikke er mennesker der. Går man på ski midt i uka, møter man jo ingen på en tomilstur. Jo færre mennesker jeg møter, jo bedre er det. Så det er grunnen. Derfor føler jeg meg tryggere på hytta.

For de som reiste på hytta ble dette et sted man kunne være avsondret fra smitte og andre mennesker, men for lokalbefolkningen i hytteområdene representerte hyttefolket, særlig i

6. Flere utsagn fra Toms informanter hentet fra telefonsamtaler – dette særlig på grunn av pandemiens krav til sosial distansering. Noen av disse informantene er kjenninger av Tom, noe som gjør telefonsamtalene til en del av deres sammenhengende kommunikasjon over tid. Til tross for kjennskapet, har informantene gitt skriftlig samtykke til bruk av informasjonen i denne artikkelen. Andre informanter ble det opprettet kontakt med først gjennom disse telefonsamtalene. Det gjør naturligvis at grunnlaget for å trekke inn kontekst for en persons uttalelser er svakere enn om man allerede kjenner hverandre. Det gjør også at uttalelsene i intervjuet alene blir stående som informantens meninger og holdninger. Selv om intervjuene ikke er representative for alle hyttefolk eller fastboende i Fjelldal, vil det likevel gi et inntrykk av informantens perspektiv slik det var fundert i det å være hytteeier eller fastboende på det aktuelle tidspunktet.

begynnelsen, det motsatte: I distriktene hadde man allerede god plass med naturlig sosial distanse og lite eller ingen smitte. Det var i byene smitten var – og det var gjennom tilreisende byfolk man fryktet smitten kunne komme til bygdene.⁷

Til tross for hytteforbudet opplevde mange hyttekommuner en dobling av innbyggertallet, et antall man kom frem til via registrering av påslåtte mobiler. To uker etter nedstengingen, den 14.mars, hadde Hemsedal ikke mindre enn en tidobling av sitt innbyggertall, fra 2.500 til 25.000 (Dahl, Misje og Flågen, 2020). Dette skapte mye bekymring lokalt. Som ordføreren i Hemsedal uttrykte, trodde mange hytteeiere at de tok samfunnsansvar ved å reise på hytta eller til leiligheten utenfor byen, men helsevesenet i distriktskommuner som Hemsedal, påpekte han, var kun dimensjonert for de fastboende og for å håndtere et og annet beinbrudd i skibakken. De ville ikke være i stand til å håndtere et koronautbrudd med syke tilreisende. Frykten for å overbelaste lokalt helsevesen var også stor blant lokalbefolkningen i Fjelldal da bilkøene med hyttefolk begynte å vise seg.

Hytteforbudet – og observasjoner av hyttefolk som trosset forbudet – vakte sterke reaksjoner rundt om i landet. I aviser og sosiale medier kunne vi lese kritiske innlegg fra hytteeiere som ønsket seg til hytta. Samtidig dukket det opp innlegg fra fastboende som insisterte på at hyttefolket burde holde seg hjemme. I perioden da disse vekslingene hadde høyest temperatur, tok Tom kontakt med flere av de som ytret seg. En av disse var Lars, en mann i 40-åra fra Oslo-området. I et innlegg i lokalavisa uttrykte han frustrasjon over å ikke kunne dra på hytta. Hovedbudskapet var at hyttekommunene ikke må glemme hvor økonomisk avhengige de er av hyttefolket. Han påpekte at det var hyttefolket som sørger for at lokale butikker og andre bedrifter overlevde, og oppfordret kommunen til å tenke mer på deltidsinnbyggerne når den planlegger tjenester og tilbud. I en telefonsamtale med Tom et par uker etter publiseringen av leserinnlegget la Lars først vekt på det han opplevde som et økonomisk misforhold: Hytteeierne betalte eiendomsskatt og la igjen mye penger i lokalsamfunnet. Likevel hadde hytteeierne lite reell innflytelse. Dette var en frustrasjon som hadde ligget og murret hos Lars siden eiendomsskatten ble innført, og som er en langvarig debatt om hytter i Norge.⁸ Frustrasjonen hadde imidlertid toppet seg da hytteforbudet ble innført og han hadde fått en SMS fra kommunen hvor de ba folk med bostedsadresse utenfor kommunen om å holde seg hjemme. Lars fortalte imidlertid også om et nært og langvarig forhold til bygda hvor familien hadde hatt hytte i generasjoner. Helt siden krigen hadde hytta vært et «pusterom», som han sa, hvor familien kunne dra ved behov. Han etterfulgte hytteforbudet, men å bli nektet adgang til hytta under pandemien ble opplevd som en inngripen i familiens beredskap og eiendomsrett. Vi kommer tilbake til Lars sitt forhold til hytta senere i artikkelen.

For hyttefolk som reagerte negativt virket det som om det å bli nektet adgang til hytta bare var én side av frustrasjonen. En annen side var å bli avvist fra et lokalsamfunn en selv, familien eller slekta kanskje hadde følt seg del av i generasjoner, eller på andre måter følte tilhørighet til gjennom hytta. I et leserinnlegg uttrykte en annen frustrert hytteeier i Fjelldal seg på denne måten:

Jeg har alltid trodd at Fjelldal var glad for hyttefolket. Vi handler der, vi bruker alle slags tilbud, vi betaler eiendomsskatt, vi holder håndverkerne i sving, vi går på festivalene, vi tar bilder i Fjelldal og skryter på Facebook. Vi holder mange hjul i gang. Vi legger igjen mye penger, vi er viktige, trodde jeg. Det varte helt til viruset kom. Det varte helt til Fjelldal ikke kunne dra nytte av oss lenger. Det snudde da det ble vi som

7. Senere fant man ut at mye av smitten i distriktene kom fra importert arbeidskraft.

8. Norsk hyttelag har for eksempel uttalt at hytteeiere bør få stemme i hyttekommunen sin, delvis på grunn av deres bidrag med eiendomsskatt (Gjerde 2019, 8.juli).

trengte Fjelldal. Da andre verdenskrig startet, flyktet mange til fjells, til hytter og setre. Jeg vil tro helsevesenet ikke var rustet for det rundt i kommunene, men ingen ble jaget av den grunn, så vidt jeg vet. Når en ytre fiende truer, hjelper vi hverandre. Ja, jeg forstår at nå dreier det seg om langt flere folk, men det er selve tenkemåten jeg reagerer på. Dette viruset er ikke borte om 14 dager, ikke om en måned eller to hel-ler. Hvor lenge skal vi IKKE reise på hytta?

Mange av de kritiske røstene blant hyttefolk pekte på at lokalbefolkningen hadde brutt noen forventninger til en relasjon preget av gjensidighet. Som en hytteeier uttalte i et annet lese-rinnlegg: «Når vi ikke er velkomne i krisetid, gjør vi oss tanker [...] Tenk om vi ikke kommer tilbake?». Innlegget ble avsluttet med en oppfordring om å investere i relasjonen til hytteeierne i stedet for å ta dem for gitt.

Hyttefolks reaksjoner bar preg av skuffelse over å bli avvist av de fastboende når det gjaldt som mest. Responsen til mange fastboende var også skuffelse, men rettet mot hyttefolk. For mens hyttefolk opplevde at lokalsamfunnet avviste dem når kommunegrensene ble stengt, opplevde de fastboende en avvisning fra hyttefolk som ikke ville respektere disse grensene. Hvorfor skjønte ikke hyttefolk at Fjelldal-befolkningen var sårbar om de kom med smitte? Fra begge kanter i konflikten syntes det som om man spurte den andre: Hvordan kan dere svikte oss nå? Å oppleve et slikt svik, var overraskende og skuffende for dem som trodde man hadde en gjensidig relasjon som innebar noen forpliktelser. Mens begge forventet støtte fra den andre, artet formen denne støtten skulle ta seg diametralt forskjellig fra de to sidenes ståsted, avhengig av hva de opplevde sto på spill.

Avhengighet som avstandsskaper

Et viktig stikkord i hytteeieres klager mot kommuner som ikke ville ta imot dem, var «avhengighet». Budskapet var at lokalbefolkningen måtte huske på dette avhengighetsforholdet, ellers kunne det gå dem ille: Hyttefolkene kunne velge å dra et annet sted og lokalsamfunnene ville gå til grunne med seg selv å takke. Som Keir Martin og Sylvia Yanagisako påpeker, finnes det elementer av avhengighet og uavhengighet i alle sosiale relasjoner (2020, s. 648). Å diskutere hvorvidt man er avhengig eller uavhengig er derfor ikke særlig nyttig. Mer interessant, hevder Martin og Yanagisako, er det å forstå hvordan, og i hvilke sammenhenger, bestemte relasjoner karakteriseres som avhengighet istedenfor noe annet. Hva er konsekvensen av å bli fremstilt, og oppleve seg, som i et avhengighetsforhold?

I Fjelldal vakte bruken av begrepet avhengighet, og opplevelsen av å bli posisjonert som «avhengig av hyttefolk», sterke reaksjoner. For mange fastboende fremsto det som hyttefolket påberopte seg legitimitet til å bestemme over dem. Det skapte mye motstand, ikke minst blant dem av Fjelldals fastboende som har opplevd hytteaktivitet som begrensende for eget liv. Toril er en bonde i 50-årene i en av Fjelldals bygder. Da pandemien kom hadde hun i lengre tid vært frustrert over det hun opplevde som hyttefolks gjentakende ignorering av bygdefolket og deres levemåte. Som bonde hadde hun opplevd at beiteområder bygges ned på grunn av stadig nye hyttefelt,⁹ at hytteeiere har krevd inngjerding av områder fordi beitedyr har gjort fra seg rundt hyttene deres, og hun hadde erfaring med hyttefolk som åpner grunder i seter-områder, slik at dyr forsvinner og må hentes inn igjen. Tom ringte Toril fordi han visste, via felles kjente, at hun hadde uttrykt frustrasjon over en hytteeier som hadde

9. Hyttefelt utvikles av en utbygger etter at grunneier har solgt tomte og kommunen har godkjent utbyggingsplanene. Hytteeiere er derfor normalt ikke ansvarlig for at hyttefelt bygges ut, utenom der hvor hytteeiere selv har formet utbyggingsselskap, som ikke er helt uvanlig.

påpekt hvor avhengig Fjelldal var av hytteeierne, særlig nå som den tidligere hovednæringsen i dalen, landbruket, nesten var nedlagt. Hun utdypet det slik:

Han [hytteeieren som skrev leserinnlegget] skrev at det før i tida var melkekyra som gikk rundt og var inntekten til bøndene, men at det nå er hyttefolkene. Da ser jeg litt rødt. For at hyttefolkene har kommet og berget distriktet og bøndene, at det er *hyttefolkene* som holder liv i Fjelldal? Det blir litt drøyt. Matproduksjon er det viktigste, men dessverre er det jo tillatt disse hyttebyene. Bøndene får jo ikke drive på grunn av hyttene. Og så kommer han og sier at det er hyttene som berger oss! Da får man piggene ute altså. Enkelte plasser er det jo hyttene som har gjort det vanskelig for bøndene å drive. De setter sine behov først og tenker ikke over hvorfor hytta deres ligger i dette fine området. Det gjør at en del fastboende får hyttefolk oppi halsen når det blir på den måten.

I norsk kulturell kontekst er det som nevnt en viktig verdi å kunne se seg som uavhengig eller autonom, altså å klare seg selv. Å få påpekt at man ikke klarer seg selv, kan derfor svekke følelsen av verdighet, som igjen fører til motstand (se Fukuyama 2019). Steinar, en Fjelldal-mann i 30-åra, uttrykte opplevelsen av et slikt verdighetstap til Tom etter å ha fulgt hyttefolks innlegg i mediene. Han opplevde hyttefolkets budskap som «en degradering av våre liv til å bare ha verdi innenfor deres hytte-ramme», som han uttalte det. Steinar hadde fast jobb i en lokal bedrift, men hadde i flere år slitt med å få kjøpt seg egen bolig i Fjelldal, til tross for en rimelig nøktern livsstil. Selv om Steinar syntes lønna var grei nok, om enn lavere enn venner i tilsvarende jobber i byene, ble prisen for et hjem i nærheten av arbeidsplassen for høy.¹⁰ Problemet med å skaffe seg bolig var nært knyttet til politikken i det lokale eiendomsmarkedet: I Fjelldal utvikles stadig nye hyttefelt, mens det er svært få ledige boliger i nærheten av distriktsentraene. Dette legger et stort press på det lokale eiendomsmarkedet hvor det er veldig få boliger – og hvor prisene i attraktive områder blir høye. Mens Steinar fint kunne ha kjøpt seg en ålreit bolig i en by som Tønsberg eller Kristiansand, ble prisen for et eget hjem noenlunde sentralt i Fjelldal for høy.

En dag søkte en venn av Steinar opp hjemmeadressen til noen hyttefolk som hadde uttrykt seg krast mot Fjelldalfolk på nettet. Han gikk deretter inn på Google Maps for å se hvor hyttefolkene bodde. Steinar og vennen hadde funnet ut at flere av de klagende hytteeierne bodde i store villaer med hager i Bærum og Oslo Vest. På den måten virket de godt stilt med luftemuligheter og var ikke avhengige av hytta for å komme seg ut. Steinar uttrykte frustrasjon over hyttefolkernes klaging på denne måten:

For meg har det egentlig med selvfølelse å gjøre. De har kunnet kjøpe seg *to* hjem og føler de har full rett til begge, mens jeg ikke kan kjøpe meg ett hjem engang. Dessuten er det jo bare hytta deres. Jeg tipper de har det ganske bra på stedet de bor også. De har altså ett hjem her, *i tillegg* til der de bor. Jeg derimot er bare her og har ikke én egen bolig engang. Og så skal de si at jeg er avhengig av dem? De har jo alt. Slike som meg prøver jo å bygge opp et ordentlig liv her. Det er vanskelig nok. Og livet mitt skal liksom være avhengig av andres «B-liv». Det hadde vært mye bedre hvis de bare bodde her. Da hadde de jo bygget opp Fjelldal, vært del av og bidratt til samfunnet hele tida, men det er tydeligvis ikke bra nok for dem. Bare bra nok som et «B-hjem».

Steinars erfaring reflekterer en del folk i distriktene sin opplevelse av å bli tilsidesatt sammenlignet med, og kanskje til fordel for, folk i byene: I distriktene er lønningene som regel

10. Gjennomsnittlig månedslønn i Fjelldalkommunene var for 2020 ca. 40.000 kr. Dette er ca. 4.500 kr under gjennomsnittet i Norge. Til sammenligning er gjennomsnittlig månedslønn i Bærum 49.2000 kr, Asker 48.280 kr og Oslo 47.500 kr (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Mange av Fjelldals hytteeiere bor til vanlig i disse tre kommunene. Gjennomsnittlig inntekt for hytteeiere er betydelig høyere. Ifølge Prognosesenteret utgjør gjennomsnittlig inntekt for hytteeiere i Norge 942.000 kroner, mens median bruttoinntekt er 646.000 kroner (Mathiesen 2021). Dette tilsvarer en månedslønn på henholdsvis 78.500 (gjennomsnitt) 53.833 (median).

lavere enn i byen, helsetilbud og studietilbud legges ned og sentraliseres, og mange har nylig gjennomgått kommune- og regionreformer som skaper en følelse av tap av selvvråderett til et sentrum (se Almås og Fuglestad, 2020). Alt dette gjelder for Fjelldal. Samtidig har altså kommunene i Fjelldal jevnlig støttet utvikling av nye hyttefelt, mens det nesten ikke er blitt bygget boliger for lokalbefolkningen. Med stadig flere hyttefolk i dalen med økonomi til et «liv nummer to», som Steinar kalte det, blir kontrasten stor til en del fastboende som opplever flere strukturelle hindre for å lykkes med egen sosiale mobilitet.

Forhandlinger om relasjoner: Fastboende og hyttefolk

Som Victor Turner (1957) skriver, setter kriser og spesielle begivenheter verdier, relasjoner og maktforhold i relieff. Michel Foucault (1991) skriver at begivenheter først og fremst fremviser, på en dramatisk måte, forhold som allerede bobler under overflaten. Konflikten rundt hytteforbudet utviklet seg til en slik begivenhet. Gjennom vår gjennomgang av medi-esaker og samtaler internt i grupperingene, syntes det som om konflikten brakte frem latente fordommer og skillelinjer mellom by og land eller sentrum og periferi, slik det har blitt beskrevet av statsviteren Stein Rokkan (1987). I Rokkans modell går det flere geografiske og sosiokulturelle konfliktlinjer langs denne akse som han mener representerer dype og langvarige konflikter i det norske samfunnet. I tråd med Turner og Foucault mener Rokkan at disse konfliktene typisk kommer til syne når de blir provosert gjennom politiske stridsspørsmål eller reformer som utfordrer en av partene.

Det har vært mange eksempler på slike by/land-stridsspørsmål de siste årene, der kommunesammenslåinger, regionreformer og den omstridte «nærpolitireformen» har vært viktige saker. Det har også vært sentralisering av sykehus, nedleggelse av høyskoletilbud og kontroverser rundt hva som er en fornuftig forvaltning av naturen. Opplevelsen av å bli overkjørt av regjeringens såkalte sentraliseringspolitikk har ledet til det Almås og Fuglestad har omtalt som «dei nye distriktsopprøra» (2020, s. 9). En interessant dimensjon ved den siste tidens by/land-konflikter, som også ble aktualisert med hyttekonflikten under pandemien, er hvordan klasseskiller og ideen om en elite som har andre interesser enn folket, også kommer til syne. Dette er ikke uvanlig i hytteområder som Fjelldal, hvor den stereotypiske hytteeier blir beskrevet som velkondisjonert og fra Oslo Vest, Asker eller Bærum. En av Toms informanter fra Fjelldal er Sunniva, en kvinne tidlig i 40-årene, som selv har studert og jobbet i Oslo-området. Sunniva trakk frem det hun kaller egoismen og selvvråderetten som preger denne hyttefolk-stereotypen. Samtalen fant sted i etterkant av et nyhetsinnslag om folk som hadde vært på hytta i påsken våren 2020, til tross for hytteforbudet:

Det er jo veldig egoistisk å bryte reglene bare fordi det er en vane å være på hytta i påska. Man vet jo ikke så mye om viruset ennå. Det er jo ironisk hvordan legekantorene har blitt nedringt av syke hyttefolk som krever hjelp. På nyhetene var det en fra sikkert Oslo Vest med fete solbriller som ble spurt om hvorfor han ikke reiste hjem fra hytta. Han sa: «om det ikke er legevakst her, så er det kort vei til sykehuset på Lillehammer». Det var ganske tidlig, før det ble hytteforbud, men de oppfordret jo allerede folk til å la være å reise på hytta. Det var en skikkelig slesk fyr som sa han bare kunne reise til Lillehammer om han ble dårlig. Han var så lite forståelsesfull. Det er liksom den holdningen der.

Tom: Tror du det er mange som har den holdningen?

Sunniva: Ja, jeg tror det. De driter liksom litt i det. Eller, jeg vet ikke da, men det er jo kanskje den typen som er vant til å få det akkurat som de vil, at de kan bestemme overalt. De får alt oppi hendene, liksom. Og så tenker man sikkert at man er udødelig og man tar ikke ting så alvorlig. «Dette skjer ikke

meg»-holdningen. Og ens holdninger har jo noe med hvilket miljø man er i. Jeg tror det er mer av det i Oslo Vest, Bærum og Asker. De er liksom vant til å få det som de vil. Jeg tror det er sånn da. Man er vant til å kunne gjøre som en selv vil. Tar lett på ting liksom. Men selvsagt, det finnes jo sikkert slike folk i alle miljø. Men essensen, tror jeg, er at man er vant til å ikke la seg styre av andre.

De aller fleste hyttefolk holdt seg imidlertid unna hytta i påsken, noe flere hyttekommuner skrøt av og takket for. Vi kommer tilbake til samarbeidet som utviklet seg mellom lokalbefolkning og hyttefolk i Fjelldal litt senere i artikkelen. Likevel, det var også noen som *ikke* holdt seg hjemme fra hyttene. Mye av misnøyen i Fjelldal, slik den kom til uttrykk hos Sunniva, Steinar og andre Tom snakket med, handlet om det de opplevde som hyttefolks «*mye vil ha mer*»-holdning, som igjen ble knyttet til klasse og moralitet. Om det er et kulturelt særtrekk i Norge at likhet og gjensidig anerkjennelse skaper følelse av verdighet og fellesskap (Gullestad, 1989), er holdninger som dem Sunniva beskriver hos hyttefolk det motsatte: Man karrer angivelig til seg det man kan, uansett om det går på bekostning av andre. Man rettfærdiggjør dette ved å uttrykke at en står i posisjon over denne andre. Gjennom å tillegge hyttefolket slike verdier, i kontrast til verdier som ansees å skape fellesskap, begrunnes og forsterkes gjensidig avstandsskaping – og dermed også polarisering.

Sunnivas inntrykk av at hyttefolk sto for en slik kravstorhet, ble bekreftet gjennom en del hyttefolks innlegg i lokalavisa og på sosiale medier der de med grunnlag i sine økonomiske bidrag til lokalsamfunnet argumenterte for retten sin til å være på hytta. Slik kan Sunnivas utsagn fortolkes som en bekreftelse av mønsteret Gullestad beskriver: Negativ omtale og stereotypisering av «de andre» kan virke bekreftende og forsterke følelsen av likhet internt, noe som kan være spesielt virkningsfullt når anklagen rettes oppover i et klassehierarki (se f.eks. Gullestad, 1984). En slik misnøye kan også mobilisere politisk. Som Francis Fukuyama (2019) argumenterer, er «folkets» erfaring av å bli frarøvet anerkjennelse og verdighet kjernen til den politiske mobiliseringen mot styrende eliter verden over i dag.¹¹ Denne spenningen fremstår som en av drivkreftene i by/land-konflikten i Norge i dag.

I tråd med Turners (1957, 1974) teori om det sosiale drama, et begrep han brukte for å beskrive konflikt-drevne sosiale endringer blant Ndembu-folket i Zambia, ble krisen omkring hytteforbudet etter hvert avløst av refleksjoner og forhandlinger der målet syntes å være å gjenetablere de sosiale forholdene som gjaldt før krisen. Offentlige ritualer, beskriver Turner, tjener ofte dette formålet og preger inngangen til neste fase i den sosiale prosessen som enten ender i en re-integrering eller splittelse av partene. Etter tidvis høy temperatur i hyttekonflikten ble en slik re-integrering et mål for flere parter, både blant lokalbefolkningen og hyttefolk i Fjelldal.

Fra en ukes tid inn i hytteforbudet kom flere nye stemmer på banen i lokalaviser og på sosiale medier. Disse hadde fulgt konflikten fra sidelinja og ønsket nå å komme med sine perspektiver. Jesper og Kari, for eksempel, et samboerpar i slutten av 30-årene, hadde vært hytteeiere i Fjelldal i fire år og fått mange venner lokalt. De stilte opp på Instagram, i blogginnlegg og i lokalavisa med beskjed om at de selvsagt hadde holdt seg hjemme under forbudet og oppfordret alle andre hytteeiere til å gjøre det samme. I en senere samtale med Tom fortalte de at de i denne perioden hadde meldt seg ut av Norsk hyttelag, som hadde krevd et opphør av hytteforbudet, så vel som flere Facebook-grupper hvor hyttefolk, men også fastboende, hadde holdt på med «lite konstruktiv skittkasting», som Jesper uttalte det.

11. Trolig kan oppslutningen om distriktpartiet Senterpartiet her i Norge, som målinger hevder har gått fra 6,1% prosent i mars 2016 (Aardal, 2017) til 22,6% i januar 2021 (NTB, 2021), forstås i sammenheng med erfaringen av en slik sentrum/periferi-kamp som også blir en interesse- og klassekamp.

I Fjelldal var det i denne perioden en Facebook-post som fikk mye oppmerksomhet. Her var det en lokal mann som spurte om det ikke var en idé å tilby vaktrunder på hyttene til folk, så de ikke trengte å være redde for innbrudd i den tida de ikke kunne passe på det selv – dette for å vise at «vi bryr oss», som forfatteren av innlegget avsluttet med. Innlegget fikk kjemperespons fra både lokalbefolkning og hytteeiere. Hyttefolk takket og en hytteeier gikk i bresjen for at de lokale hytteforeningene burde betale dem som kunne tenke seg å gå tilsynsrunder. En lokal kvinne svarte på dette med at det er mange «som går tur i hytteområdene uansett» og at hun gjerne ville få «bidra på dugnad. Såpass må vi stille opp for hverandre», som hun avsluttet posten med, etterfulgt av en kysse-smiley. Andre fastboende kommenterte at de gjerne tok på seg tilsynsrunder i andre områder av Fjelldal også. Under det opprinnelige innlegget strømmte det på med kommentarer i flere uker fra lokalbefolkning som hadde gått frivillige tilsynsrunder og som kunne melde om at alt så fint ut i beskrevne områder. Hyttefolket takket og roste lokalbefolkningen med ord- og emoji-kombinasjoner som «SUPRE FOLK!!! (blomsteremoji). Det var også fullt av kommentarer fra hyttefolk om at de gledet seg til å komme til fjells igjen når de fikk lov, og «frem til da holder vi oss selvfølgelig unna».

Et inntrykk av at man var i samme båt, tuftet på en anerkjennelse av hverandres engstelser og behov, begynte å prege lokalavis og sosiale medier. Heller enn å kritisere lokalbefolkningen, ble det av hyttefolk igangsatt flere innsamlingsaksjoner for å hjelpe butikker og serveringssteder med å overleve. Det ble kjøpt fiktive vafler, kakaokopper og øl fra fjellstuene og samlet inn penger til både dagligvarebutikker og en sportsforretning så de kunne klare seg gjennom krisa. Driftsansvarlig av en av Fjelldals serveringssteder utrykte i lokalavis i midten av april 2020 at de ikke hadde klart seg uten kronerullingene til hyttefolket. Som takk ville han derfor tilby gratis måking av hyttetak. Gjennom initiativene fra både lokalbefolkning og hytteeiere, som kan ses som en gaveutveksling mellom venner, forsøkte man å gjenopprette en gjensidig relasjon. Dekning av utvekslingene i lokalavis og sosiale

Figur 2 Utbyggingen av mobilt bredbånd gjør det mulig å ha «hjemmekontor» på hytta.
Foto: Tom Bratrud.

medier tok form av en seremoniell gaveutveksling, der pengesummer, gjenstander og tjenester ble vist frem offentlig som en markering av partenes gjensidighet (Strathern og Stewart 2005, 230). Som i Mauss klassiske gaveteori (1995) var det ikke bare den økonomiske transaksjonen som var viktig her, men i stor grad også det sosiale og symbolske: Man hadde en viktig relasjon og ønsket å stille opp for hverandre.

Å være hjemme på hytta?

Med økt velstandsnivå, økt mobilitet, mer fleksible arbeidsordninger og utbygging av digital infrastruktur, har vi i Norge de siste tiårene sett en endring i hvordan folk forholder seg til fritidsboligen. Som Skjeggedal, Overvåg, Arnesen og Ericsson (2015) beskriver, består hjemmet for noen privilegerte hytteeiere av flere hus på ulike steder, som sammen konstituerer «flerhushjemmet». Man kan derfor ikke se primær- og sekundærbolig som separate enheter, men som sammenkoblede rom man strategisk skifter mellom (Ley & Kobayashi, 2005). Det å nyte godene av et flerhushjem gjelder ikke bare for folk med fritidsbolig. I et nylig utgitt temanummer om «hjem» i Norsk antropologisk tidsskrift (Bratrud og Broch, 2020) skriver Harald Beyer Broch (2020) og Anne-Katrine Brun Norbye (2020) om hvordan henholdsvis sjarken for fiskere i Lofoten og setra for budeier i Hallingdal får en tilsvarende betydning som et «annet hjem» for lokalbefolkningen. Som Beyer Broch skriver er det mange menn som går til sjarken om de har det røft og trenger en pust i bakken (2020, s. 111). Som en av Norbyes informanter uttaler det: «Det er i allefall på stølen jeg er hjemme» (2020, s. 77). Om fenomenet med flerhushjem allerede er blitt vanlig i Norge (se Abram, 2014), akselererte pandemien ønsket, behovet og muligheten for å realisere en slik modell av hjemmet for mange – særlig for hyttefolk som til vanlig er bosatt i tettbodde byer med høyt smittetrykk.

En av dem som har omfavnet flerhushjemmet er Maria, en høyt utdannet kvinne i 50-årene som til vanlig bor og jobber i byen. Hun har tilbrakt mye tid på hytta i Fjelldal sammen med samboeren de siste årene, ikke minst under pandemien. Tiden på hytta har skapt lyst til å fortsette å være der mye. Tom møtte Maria en oktoberdag i 2020 i bygda der Maria har hytte for å snakke om deltidsinnbyggertilværelsen hennes i Fjelldal. På spørsmål om hvorfor hun ønsket å være så mye i Fjelldal fortalte Maria:

Det er nok de enkle tingene da. Rolige hverdager. Og bare det å komme ut og kjenne den gode luften. Det er velvære. Og i dag har de solgt de gode bakervarene fra bygda på butikken her borte. De selger dem på torsdag, fredag og lørdag. Og så har det jo vært litt artige ting. Det er noen som bakte her borte og de kom hit og solgte varene sine. Sånne ting blir begivenheter. Det blir rene gleder. I en by tror jeg sånne ting forsvinner. Fordi det blir så mange ting. Men her så blir de liksom mer betydningsfulle. Til helgen vet jeg vi skal kjøpe litt lokal pølse og da blir det litt hyggelig kaffeprat. Sånne ting. Det er ikke en strøm av ting og inntrykk hele tiden.

Maria beskriver denne roen i positiv kontrast til den aktiviteten hun stadig erfarer «på jobb», det vil si «på Teams», som under pandemien er hennes digitale plattform under arbeidsdagen:

Med jobben min skjer det nok, med Teams og alt mulig på dagen. Det skjer veldig mye på jobbfronten selv om jeg sitter her. Så jeg får jo brukt meg selv på den måten. Kanskje er det noe med den kontrasten. Hadde jeg vært her fulltid og kanskje hatt en kjedelig jobb, hadde det muligens vært annerledes. Men jeg får jo brukt meg selv (på jobb) på dagen og kan ha det rolig på kvelden. Så jeg får jo den stimulansen, den faglige utfordringen, likevel. Det er kanskje et moment å få frem. Det handler litt om verdier å gjøre også

da. Jeg fatter det ikke, det å sitte oppi det mørket der altså (nikker mot hytta). Det blir noen andre verdier. Det blir ikke så viktig å gå i butikken og shoppe, men heller å gå i naturen og landskapet og ville ta vare på det og bevare det på et vis. Og det er jo en verdi da. Det er jo disse verdiene, godene. Og jeg har jo lyst til å være i det også.

For Maria er det materielle og sanselige landskapet en del av hennes hjemme-opplevelse på hytta. At landskap og omgivelser stimulerer til en eksistensiell erfaring av hjem, finner vi flere eksempler på i antropologiske arbeider fra Norge (se f.eks. T. B. Broch, 2020b; Kramvig, 2020). Opplevelsen av bygdas landskap som et «pusterom» for byfolk syntes å ha økt gjennom koronaåret. En av Toms informanter, som vi kaller Bård, har i flere tiår hatt høytstående stillinger i nasjonalt næringsliv. Bård og Tom møttes første gang på 2020-års møtet til en av de kommunale hytteforeningene i Fjelldal.¹² Da var Bård godt ut i det som ble 200 dager med hjemmekontor på hytta dette året. Da Tom snakker med Bård på telefon seks uker inn i 2021 hadde han og kona foreløpig vært på hytta fem og en halv av disse seks ukene. Under samtalen fortalte Bård at før pandemien, og så sent som tidlig i 2020, hadde det vært utenkelig for han å ha hjemmekontor på hytta. Dette har nå endret seg. Når Bård og Tom snakker har det vært mye snø i fjellet og skyfri himmel i to uker. «Når jeg ser ut av hyttevinduet nå så har jeg jo verdens beste kontor med verdens beste utsikt. Lite forstyrrelser. Hytta er et verdifullt fristed. Vi er veldig glad vi investerte her», forteller han. Bård ser også for seg å fortsette å jobbe mye fra hytta fremover. Når Tom spør hvorfor, svarer han:

Hvis arbeidsgiverne tillater det, kommer den norske befolkningen til å ha mer hjemmekontor på hyttene. Det er fordi folk har lært seg å bruke teknologien som kreves for å jobbe fra hytta, men også fordi man har lært seg hva man søker i hverdagen. Livskvaliteten er jo bedre på hytta. Jeg var usikker på den nye teknologien da jeg startet opp, men nå går det mye bedre. På denne tiden i fjor var det kanskje 20 som hadde hjemmekontor her oppe. Nå er det 400. Om jeg hadde mye næringseiendomsaksjer, hadde jeg solgt de fort som «F». Hehe. For hvorfor skal vi ha svære kontorbygg når kontorene står tomme?

Bård fortalte at han savner kolleger, men særlig barn og barnebarn i byen. Da de var i Oslo kunne de i det minste ses fysisk ved at man møttes på trappa utenfor hjemmene sine. I Fjelldal er det imidlertid ikke uvanlig at venner og familie kjøper hytter i nærheten av hverandre. For noen er dette også det eneste stedet de møtes, ettersom hverdagene i byen ofte er travle. Bård og kona er bare ett eksempel på hytteeiere som har venner og familier fra Oslo i nærheten, som også har hatt lange perioder med hyttekontor under pandemien. På den måten gjør hytta og Fjelldal det mulig å opprettholde et sosialt liv i pandemitiden, som ikke ville være mulig hjemme i byen. Som Bård forklarte det:

Vi trives godt her, ikke minst fordi vi har hatt en «lokal kohort». Vi har hverandre hvis det er noe, litt support om det er noe må gjøres. Det snødde jo noe voldsomt i begynnelsen av januar, for eksempel. Da hadde vi diskusjon om vi skulle kjøpe snøfreser på deling. Vi er jo flere vennepar her oppe i nærheten. Det ene paret solgte hytta rett før pandemien, på høsten 2019. De angret nok dypt fordi de nå sitter stuck i en leilighet i Oslo. Og de kan ikke komme hit, fordi vi vil ikke ha noen som driver og flyr rundt i Oslo her.

På denne måten har hytta ikke bare endret seg fra å være et sted man flykter til for å være alene og avsondret fra folk for å beskytte seg mot viruset (se uttalelsen fra legen tidligere i artikkelen); det blir et nytt sted man kan være både trygg og hjemme i sosial forstand (se T. B. Broch, 2020a) – et sted man kan opprettholde størst mulig grad av normalitet i en krevende tid. For hytteeiere og lokalsamfunnet kan det imidlertid være forskjellige forståelser

12. Hytteforeningene er startet opp av hyttefolket selv som har organisert seg kommunevis innad i Fjelldal.

av hva som trengs for å høre hjemme – og med hvilken rett man kan oppholde seg i bygda. Pandemien, og konflikten rundt hytteforbudet, syntes å aktualisere latente markører for dette skillet, som ikke er like synlige i hverdagslivet.

Tidligere i artikkelen møtte vi hytteeier Lars, en av Toms informanter i 40-årene fra Oslo. Han hadde skrevet et kritisk leserinnlegg i lokalavisa etter at hyttekommunen hans nektet hytteeiere å komme på hytta under hytteforbudet. I leserinnlegget uttrykte Lars frustrasjon over at hyttefolket la igjen så mye penger i Fjelldal, men fikk lite tilbake. Han minnet leserne på at det er hyttefolkens penger som opprettholder lokalsamfunnene i Fjelldal, derfor burde bygdefolket tenke seg nøye om før de stenger dem ute. I en telefonsamtale med Tom to uker etter innlegget fortalte Lars imidlertid om andre grunner til frustrasjonen over å ikke kunne reise på hytta. Som for Bård ville hytta blitt et trygt sted å opprettholde en form for normalitet, noe Lars opplevde å bli snytt for da hytteforbudet kom. Om innlegget i avisa hadde vært i overkant satt på spissen, innrømte Lars i etterkant, var det sårt å ikke kunne reise på hytta under forbudet. Hytta ble oppført av bestefaren på 1930–40-tallet, og slekta hadde søkt tilflukt der deler av krigen. Hytta hadde blitt et «pusterom», som han sa, hvor slekta kunne føle seg trygg i en tid hvor Gestapo okkuperte både huset i Oslo og et annet landsted. Lars fortalte at han følte «betydelig eierskap» til Fjelldal både på grunn av slekts-historien og hans personlige historie. Hytta hadde vært et fast ankerpunkt siden han hadde flyttet mye gjennom livet: «Dette, hytta, er stedet som har vært konstant i mitt liv. Jeg har vel så mye røtter til Fjelldal som til stedet der jeg bor», fortalte Lars. En måte tilknytningen til Fjelldal kom til uttrykk, fortalte han, var at han kjøper lokale produkter med stolthet, om det er flatbrød, bakervarer, ost eller øl og gladelig betaler ekstra for det. På den måten kan vi si at Lars er et eksempel på hvordan opphold på hytta, og praksiser knyttet til hytteopp-holdet, blir en materialisering av tilhørighet, slektskap og røtter (se Lien og Abram, 2018; Norbye, 2020).

Mens Lars og andre hytteeiere brukte sine økonomiske bidrag og personlige historier i Fjelldal til å argumentere for retten til å være på hytta under forbudet, brukte de fleste fast-boende Tom snakket med en annen logikk for å vurdere hvem som hadde rett og ikke til å være i bygdene. Frode, for eksempel, som Tom kjente fra før, er 30 år og opprinnelig fra Fjelldal, men bosatt i Oslo. Første uka i april, mens det fremdeles var hytteforbud og man egentlig ikke skulle krysse kommunegrenser, kjørte han hjem til moren sin i Fjelldal. Noen dager ut i oppholdet la Frode ut en post på Instagram hvor han fortalte at han hadde bedt hyttefolk som kom gående over tunet på familiens seter om å snu og reise hjem. Tom ringte Frode dagen etterpå for å spørre hva som var tanken bak posten:

Jeg vurderte jo om jeg skulle reise hit nå også, og jeg er en som har tilhørighet her. Alle som ikke har grunn til å være her nå, bør holde seg unna, utelukkende på grunn av smittespredning. Det er jo dette med tilhørigheten. Man føler man har mer grunn til å være her når man er født og oppvokst her. Mer enn de som bare har *kjøpt* hytte her liksom. For meg handler spørsmålet om: «Har du noe å gjøre her oppe eller ikke».

Tom: Hva betyr det det å «ha noe å gjøre her» da?

Frode: At man har vokst opp her, har tilhørighet og foreldre som bor eller bodde her. At man har tråk-ka her i barndommen, har barndomsminner herfra. Jeg føler jeg har ekstra mye tilhørighet fordi jeg har brukt så mye tid på gården der jeg vokste opp. Jeg har vært så mye i fjellet her. Jeg har en tilknyt-ning til plassen på en sterkere måte enn de som har *kjøpt* seg en plass her da. Hyttefolkene har ikke den samme tilhørighet fordi de ikke har disse tingene. Når man har slekt her, det sier jeg jo selv: Da har man mer tilhørighet enn de som bare har kjøpt seg et sted her. Det er litt annerledes med hytte-

folkene som kjenner folk her, som har slekt eller har hatt hytte her lenge, men uansett [...] det er bare fritidseiendommen deres. Det er der forskjellen ligger. For meg er det ikke bare for *leisure*. Det er ikke bare for kosens skyld. Det er noe man skal ha gjort her. De dagene jeg har vært her nå har jeg for eksempel vaska bilen til mora mi, skifta dekk på tre biler, anbefalt mora mi dekk og hvor hun skal kjøpe dekk. Sånne ting.

Gro, en kvinne i Fjelldal i 30-årene som Tom jevnlig har vært i kontakt med, påpekte også hvordan det å ha «kjøpt» en hytte ikke gir samme tilhørighet som for fastboende:

De kjøper jo tilhørigheten her. Selvfølgelig hjelper de til i lokalsamfunnet, men de legger igjen penger der det gagnar dem. Hyttefolket er jo med å bygge opp lokalsamfunnet her, men de legger bare igjen det de har råd til å avse. De kjøper seg en eiendom et sted, men de vil ikke være som de som bor der.

De fleste relasjoner har også en økonomisk dimensjon (se Polanyi, 1944), men i samfunn der det skilles mellom marked og moral, eller mellom vare og gave, blir slike dimensjoner ofte underkommunisert (se f.eks. Lien, 1992). Som Lien, Lidén og Vike (2001, s. 26) påpeker, er det å ha forpliktelser overfor «fellesskapet» et kjennetegn ved det norske moralske etos. Å gjøre seg lik gjennom å dele hverdagslige erfaringer og forpliktelser blir her sentralt. Denne formen for gjensidighet setter grenser for hvor autonome folk kan være. Ved at hyttefolket ikke nødvendigvis tar del i bygdehverdagslivets opp- og nedturer, blir heller ikke tilhørigheten til Fjelldal fullbyrdet, sett fra lokalbefolkningens side. Da hjelper det heller ikke å bruke økonomiske bidrag som argument. Som Tian Sørhaug (1989) påpeker i sin analyse av norske musikkorps, kan ikke verdi uten videre måles som en *pengeverdi*. Viktigere enn penger er den tid, innsats og omtanke som har gått med til å skape denne verdien. Å gi penger til et korps kan ikke direkte erstatte tid, arbeid og ytelse lagt i korpset. I dugnadssammenheng har det derfor større verdi om man bidrar med en billig kake det tar tid å bake enn å ta med en dyr, kjøpt konfekteske. Sagt på en annen måte: Man kan ikke kjøpe seg fri fra dugnadsinnsatsen. Arbeidsfellesskapet det er å holde bygda levende hører til en annen sfære enn markedssfæren. Dette prinsippet ble aktualisert under hytteforbudet da de som «hadde noe å gjøre der», for å bruke Frodes ord, ble akseptert fordi de hadde noen forpliktende bånd til bygda. Forpliktelsene opprettholder livet i bygda i nåtid, slik de har gjort det i fortida og forhåpentligvis vil gjøre det i fremtida. Dette gir en annen tilhørighet til stedet enn den jevne hytteeier som i utgangspunktet kan selge og flytte livet sitt når man ønsker, slik frustrerte hytteeiere uttrykte at de kunne det under hytteforbudet.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi brukt koronaåret 2020 og konflikten rundt hytteforbudet som et inntak for å forstå noen trekk ved norske forståelser av hjem, sted og tilhørighet. Dette er trekk som ikke nødvendigvis er synlige i hverdagslivet, men som blir aktualisert i det liminale rommet skapt av en krise (Turner, 1974). Vi har sett hvordan hytta for mange nordmenn har fungert som et tilfluktssted og beredskap når farer truer. I koronakrisen har dette vært tydelig, ikke minst fordi et høyt velstandsnivå, fleksible arbeidsordninger og digital teknologi har gjort det mulig å flytte både familie og arbeidshverdag til hytta. Den økte hyttebruken påvirker imidlertid dynamikken mellom lokalbefolkning og hytteeierne fordi man kan få forskjellige, og til dels motstridende, interesser og forventninger i samme lokalmiljø. Argumenter fra hytteeiere om at lokalsamfunnet er økonomisk avhengige av dem, for eksempel, skapte sterke reaksjoner i Fjelldal under koronakrisen og avdekket latente konfliktlinjer knyttet til klasse, tilhørighet og sentrum/periferi. Disse konfliktene fremkalte,

som vi har sett, forhandlinger om sosiale og kulturelle forutsetninger for eierskap og tilhørighet. De store linjene i konflikten i Fjellidal har vist at skillet mellom marked og moral – eller vare og gave – fremdeles er sterkt i en norsk kulturell kontekst og at slektskap og dugnadsinnsats for et fellesskap ikke kan erstattes av økonomiske transaksjoner alene.

Finansiering

Bratrud sin forskning er finansiert av Aslaug Johanne og Johannes Falkenbergs Stiftelse, Universitetet i Sørøst-Norge og Forskningsrådet gjennom prosjektet Privatlivets Grenser, Identitet og tilhørighet i digitale hverdagsliv (prosjektkode 303048) ved Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Oslo. Lien sitt feltarbeid er finansiert av Norges Forskningsråd gjennom prosjektet Materialiseringer av Slektskap; Livssykluser på norske hytter (prosjektkode 250837) ved Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Takksigelser

Forfatterne takker prosjektdeltagere i Tuva Beyer Broch og Cecilia Salinas (Privatlivets grenser), og Simone Abram og Anita Nordeide (Materialiseringer av slektskap) for gode diskusjoner både før og under arbeidet med denne teksten. Vi takker også NATs redaktører, Ada Engebrihtsen og Peter Ian Crawford, samt redaksjonssekretær Mathilde Aarvold Bakke for deres arbeid med manuskriptet gjennom hele prosessen. Takk også til to anonyme fagfeller for nyttige innspill.

Referanser

- Aardal, B. (2017). Gjennomsnitt av meningsmålinger (stortingsvalg) siste 12 måneder, pr. mars 2017. Hentet fra: <http://aardal.info/siste12.pdf>
- Abram, S. (2014) Values of property (properties of value): Capitalization of kinship in Norway. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 12 (3), 253–266. <https://doi.org/10.1080/14766825.2014.938854>
- Almås, R. og E. M Fuglestad. (2020). *Distriktsopprør: Periferien på nytt i sentrum*. Oslo: Dreyers forlag.
- Bergkvist, J. (2020). *Den store panikkdagen*. Dagsavisen: <https://www.dagsavisen.no/oslo/nyheter/2020/04/09/den-store-panikkdagen/>
- Bratrud, T. og T. B. Broch (2020). Hjem(met) i og etter Gullestad (temanummer). *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2 (31). <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-02>
- Broch, H. B. (2020). Sjarken, et rom i hjemmet. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2(31), 103–115. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-09>
- Broch, T. B. (2020a). Hjem(met) i og etter Gullestad. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2 (31), 5–19. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-02>
- Broch, T. B. (2020b). *Urbant ungdomsliv, natur og følelser*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Foucault, M. (1991). Question of method. I G. Burchell (Red.) *The Foucault effect: Studies in governmentality* (s. 73–86). Chicago: University of Chicago Press.
- Fukuyama, Francis. (2019). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. London: Profile Books.
- Gjerde, R. (2019, 8.juli). Vil at 500.000 hytteeiere skal få stemme i hyttekommunen sin – hvis de har lyst. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/jdr7Ve/vil-at-500000-hytteeiere-skal-faa-stemme-i-hyttekomunen-sin-hvis-de>
- Gullestad, M. (1984). *Kitchen-table society: A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv: På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Dahl, I. D., Misje, H. K., Flågen, K.T. (2020, 14.mars). Hyttekommuner fortviler: Kan kollapse. VG Nett. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/6j7dar/hyttekommuner-fortviler-kan-kollapse>
- Helse og omsorgsdepartementet (2020, 19.mars). Innfører hytteforbud. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innforer-hytteforbud/id2694262/>
- Kramvig, B. (2020). Landskap som hjem. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2(31), 88–102. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-08>
- Ley, D. & Kobayashi, A. (2005). Back to Hong Kong: Return migration or transnational sojourn? *Global networks*, 5 (2), 111–127. <https://doi.org/10.4324/9781315244242-18>
- Lien, M. (1992) Nytte, normer og forståelse. En god historie på jakt etter spørsmål. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1(3): 37–48.
- Lien, M.E. og Abram, S. (2018) Hvem skal arve hytta? Slektskapsprosesser, familierelasjoner og «avslekting». *Norsk Antropologisk Tidsskrift*. 29 (1–2) 26–41. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2018-01-02-03>
- Lien, M.E. og Abram, S. (2019). *Hytta –fire vegger rundt en drøm*. Oslo: Kagge forlag.
- Lien, M.E, Lidén, H. & Vike H. (2001). Introduksjon. *Likhetens paradokser: antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martin, K. & Yanagisako, S. (2020). States of dependence: Introduction. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 28 (3), 646–656. <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12919>
- Mathiesen, C. C. (2021) Hyttekjøperne med høyest inntekt. Prognosesenteret, 30. mars 2021. <https://blogg.prognosesenteret.no/hyttekjoeperne-med-hoeyest-inntekt>
- Mauss, M. (1995). *Gaven: Utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen akademisk forlag AS.
- Norbye, A-K. B. (2020). Hjemme på stølen. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 1–2 (31), 76–87. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2898-2020-01-02-07>
- NTB (2021). Meningsmåling: Ny nedtur for Ap, mens Sp fosser fram. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/7KVw4w/meningsmaaling-ny-nedtur-for-ap-mens-sp-fosser-fram>
- Ording, O. (2020, 20.mars). Norsk Hyttelag ut mot ny lov: Krever endring til påske. VG Nett. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/b52AA3/norsk-hyttelag-ut-mot-ny-lov-krever-endring-til-paaske>
- Polanyi, K. (1944). *The great transformation: The political and economic origins of our time*. New York: Farrar & Rinehart.
- Rokkan, S. (1987). *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skjeggedal, T., Overvåg, K, Arnesen, T. & Ericsson, B. (2015). Hytteliv i endring – fra fritidsbolig til flerhushjem. I T. Skjeggedal & K.Overvåg (Red.), *Fjellbygd eller feriefjell?* (s. 55–77). Oslo: Fagbokforlaget.
- Statistiska centralbyrån. (2020). *Det norska ägandet av fritidshus fortsätter att öka*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/fastighetstaxeringar/fastighetstaxeringar/pong/statistiknyhet/utlandskt-agande-och-utlandssvenskars-agande-av-fritidshus-i-sverige-2019/>
- Statistisk sentralbyrå (2021a). *Fakta om hytter og fritidsboliger*. <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/faktaside/hytter-og-ferieboliger>.
- Statistisk sentralbyrå (2021b). 12852: Kommunefordelt månedslønn, etter statistikk mål, arbeidssted/ bosted, kjønn, alder, avtalt/vanlig arbeidstid per uke, statistikkvariabel, år og region. <https://www.ssb.no/statbank/table/12852/tableViewLayout1/>
- Strathern, A. og Stewart, P.J. (2005). Ceremonial Exchange. I J. Carrier (Red.), *A Handbook of Economic Anthropology* (s. 230–245). Cheltenham: Edward Elgar.
- Turner, V. (1974). *Dramas, fields, and metaphors: Symbolic action in human society*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Turner, V. (1957). *Schism and continuity in an African society: A study of a Ndembu billage life*. Berg: Oxford & Washington D.C.
- Vike, H. (2018). *Politics and bureaucracy in the Norwegian welfare state: An anthropological approach*. Cham: Palgrave MacMillan.